

L'enigmàtic objecte de plom amb inscripció ibèrica del fossat del Puig de Sant Andreu (Ullastret)

The enigmatic lead object with Iberian inscription of the Puig de Sant Andreu trench (Ullastret)

Cypsela 21
Pàg. 135-154
ISSN: 0213-3431

Joan Ferrer i Jané
Ferran Codina
Gabriel de Prado

Resum

En aquest treball s'estudia la inscripció sobre un objecte de plom trobat a les excavacions del fossat del Puig de Sant Andreu, però sense un context arqueològic significatiu. Tot i que el seu contingut no és gaire clar, la disposició enfrontada de les línies apunta a algun tipus de text votiu, màgic o sagrat. La lectura més probable és **babar · kikibi · isar / titibiaṛbibi**, on els elements de la segona línia, **titibi** i **ṛbibi**, serien els que més plausiblement podrien interpretar-se com a antropònims, potser per analogia també **kikibi**, mentre que **isar (is + ar)** podria ser una nova forma d'un paradigma pronominal i **babar**, potser es podria posar en relació amb **(ban)baibar** que es troba entre els candidats a teònims. La presència de quatre dobles de signes **baba**, **kiki**, **titi** i **bibi** supera amb escreix el que per atzar li correspondria a un text tant curt i potser també tingués relació amb la funció cultual del text.

Paraules clau

Inscripció ibèrica, llengua ibèrica, escriptura ibèrica, Ullastret

Abstract

*In this work we study the inscription on a lead object found in the excavations of the Puig de Sant Andreu trench, but without a significant archaeological context. Although its content is not very clear, the facing arrangement of the lines points to some kind of votive, magical or sacred text. The most likely reading is **babar · kikibi · isar / titibiaṛbibi**, where the elements of the second line, **titibi** and **ṛbibi**, would be the most plausibly that could be interpreted as personal names, perhaps by analogy also **kikibi**, while **isar (is + ar)** could being a new form of a pronominal paradigm and **babar**, perhaps it could be put in relation with **(ban)baibar** that is among the candidates for theonyms. The presence of four doublets of signs **baba**, **kiki**, **titi** and **bibi** far exceeds what would correspond to a text so short and perhaps also related to the cult function of the text.*

Keywords

Iberian inscription, Iberian language, Iberian script, Ullastret

1. Introducció

Durant la campanya d'excavacions del 2018 del fossat de l'*oppidum* ibèric del Puig de Sant Andreu es va localitzar un petit objecte de plom amb una inscripció ibèrica que és el motiu d'aquest treball (MAC-Ullastret 5015).

L'assentament del Puig de Sant Andreu és un dels grans nuclis d'habitat que, juntament amb el proper de l'Illa d'en Reixac, conformen la ciutat ibèrica d'Ullastret. La seva descoberta científica data dels inicis dels anys trenta del segle passat, mentre que la recerca sistemàtica s'inicià dues dècades més tard i s'ha perllongat fins a l'actualitat. Aquesta investigació continuada ha permès assolir un alt grau de coneixement d'aquest enclavament iber que, en el seu conjunt, es devia constituir en la capital de la tribu dels indigets o indiketes, que apareix citada per alguns autors clàssics com Aviè, Ptolomeu o Estrabó.

Després d'una fase d'ocupació del turó a la primera edat del ferro, documentada a la banda sud-oest, el primer poblat iber al Puig de Sant Andreu data de la segona meitat del segle VI aC. Aquest ocupa la part superior i part del vessant oest del mateix, amb una superfície que podria haver arribat a 3-4 hectàrees i una primera muralla flanquejada amb torres troncocòniques. Més endavant, durant la primera meitat del segle IV aC, aquest nucli assolirà la seva màxima extensió ocupant també la part nord i est del turó amb la reforma i ampliació de l'anterior fortificació, assolint una superfície d'almenys 10 hectàrees. L'abandonament del conjunt es produirà a finals del segle III o inicis del segle II aC, en el context històric derivat del final de la segona guerra púnica, que va comportar la conquesta romana d'una part important de la península Ibèrica.

El conjunt d'inscripcions ibèriques d'Ullastret és un dels més importants del corpus ibèric, tant per la seva singularitat, com pel seu nombre, amb ja 65 inscripcions de més d'un signe, tot i que algunes d'elles corresponen a les excavacions dels darrers anys i encara són inèdites. La major part són ceràmiques àtiques (50), però també hi ha algunes ceràmiques grises (6), làmines de plom (5) i pedres (4). D'entre elles destaca la inscripció ibèrica més antiga (C.2.30) sobre una ceràmica àtica de figures negres tardanes de mitjan segle V aC. Així com l'esgrafiat sobre ceràmica fet després de la cocció més llarg, amb quasi 50 signes realitzats sobre un vas zoomorf de ceràmica grisa (C.2.8). També són significatius dos grans blocs de pedra (C.2.1. i C.2.2) amb signes d'entre 20 i 25 cm, cosa que la converteix amb la inscripció ibèrica de signes més grans i que probablement correspongui a una inscripció monumental d'algun edifici públic. També destaca una inscripció sobre pedra (BDH Gl.15.03), que per les seves dimensions podria ser un fragment d'estela, que de confirmar-se seria la més antiga d'aquesta tipologia, ja que com a mínim hauria de ser del segle IV aC. Finalment, cal destacar la gran làmina de plom (C.2.3) que es conserva completa, que està entre els textos ibèrics més llargs i que va ser clau en la identificació del sistema dual per part de Joan Maluquer de Motes.

Al mapa de la figura 1 s'indiquen els jaciments de la zona indigeta que han proporcionat inscripcions ibèriques, després d'Ullastret, els jaciments amb un major nombre són Empúries, el Mas Castellar de Pontós i Sant Julià de Ramis. La dimensió dels punts és proporcional a la quantitat d'inscripcions ibèriques en cada jaciment. Les inscripcions d'Esponellà, Porqueres, Serra de Daró, Llafranc, Vidreres i Sils són inscripcions inèdites en curs de publicació.

Fig. 1. Context epigràfic del jaciment.

2. El context arqueològic

El fossat defensiu del Puig de Sant Andreu fou localitzat l'any 2012 a través de dues tomografies elèctriques ERT que varen permetre identificar, per primera vegada, l'existència d'una estructura negativa que havia format part del complex sistema defensiu d'aquest nucli urbà. Aquesta primera aproximació, que confirmava la presència d'un gran fossat que resseguia el tram oest de la muralla, fou contrastada i ampliada amb dos sondeigs arqueològics efectuats els anys 2012 i 2013 que permeteren conèixer la morfologia d'aquest fossat (Codina *et al.* 2014, 117-118). L'estudi continuà amb la realització de noves prospeccions geofísiques per tal confirmar la seva presència en zones com ara els extrems nord i sud-oest (Codina *et al.* 2016, 99-105). Posteriorment, l'any 2016 s'efectuaren 3 nous sondeigs vinculats amb el projecte de restauració de la muralla del Puig de Sant Andreu. Aquests, realitzats a l'extrem nord, a la zona central i a la zona sud-oest, varen permetre confirmar l'existència del fossat en aquestes àrees i alhora recollir noves dades sobre la morfologia i el procés d'obliteració del fossat (Codina/Prado

2018). Finalment, a la tardor de 2017 i hivern de 2018 es va continuar l'excavació del fossat, aquest cop en extensió, en un tram de 130 metres lineals corresponent a l'extrem sud d'aquesta estructura defensiva. Fou en el decurs d'aquesta excavació que es localitzà l'objecte de plom amb inscripció sobre el qual se centra el present estudi.

A partir de les diferents intervencions efectuades s'ha pogut resseguir la llargada del fossat en un tram de 500 m. Aquest reforçava les defenses de l'extrem nord i dels flancs oest i sud-oest de la muralla. Completament excavat en el subsòl rocós, el fossat presenta una secció amb forma de U amb escarpa i contraescarpa. L'amplada pot variar entre 6,60 i 15,90 m i la profunditat entre 3,10 i 7 m. L'alçada de la contraescarpa tampoc és uniforme i varia entre 1,10 i 3,80 m. L'espai de separació entre el fossat i la muralla té una amplada que varia entre 10 i 15,35 m. Es tracta d'una àrea de dimensions considerables que fou usada com a zona de circulació, sitjar i per a ubicar-hi activitats artesanals. En alguns punts, com al voltant de la torre II o al nord de la porta 1, aquest espai estava delimitat per un mur construït a la part superior de l'escarpa. A la part central del tram oest no s'ha conservat i a la zona nord, gràcies al

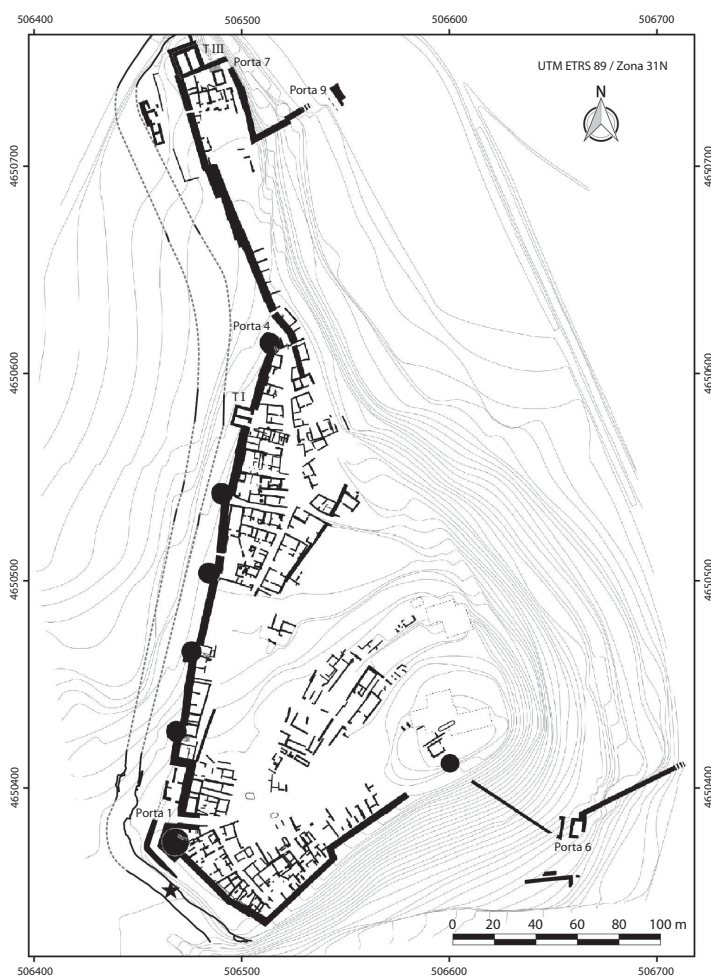

Fig. 2. Planta del jaciment i lloc de la troballa (estel).

sondeig del 2016 i a les prospeccions geofísiques, s'ha pogut documentar una solució lleugerament diferent. En aquesta zona l'escarpa està folrada amb un mur format per grans blocs de gres que alhora feia d'antemural. A través d'una prospecció geofísica s'ha vist com aquest mur recobriria tot el tram nord-oest del fossat en una allargada aproximada de 90 m.

La variabilitat formal del fossat s'explica per diverses causes: la orografia del terreny, l'erosió soferta des del moment de la seva obertura i sobretot perquè també va fer les funcions de pedrera. Una pedrera activa que anava modificant la forma del fossat a mesura que es necessitava material per a la construcció tant de la muralla com de les edificacions intramurs. Efectivament, les diferents intervencions arqueològiques han documentat, en tots els diferents trams excavats, marques de punxons i tascons fruit de l'extracció de la pedra i també blocs dibuixats i delimitats, amb encaixos per a tascons metàl·lics a la base, a punt de ser arrencats, però que mai es varen acabar d'extreure (Codina/Prado 2018).

La cronologia de construcció inicial del fossat no es pot precisar. Tot i així, és probable que la primera muralla de finals del segle VI aC ja disposés d'aquesta estructura negativa avançada. Les remodelacions de la muralla i la continuada extracció de pedra segurament varen anar desdibuixant el fossat inicial fins a l'estat actual en que es conserva. Un aspecte important que s'ha pogut documentar amb les diferents intervencions arqueològiques ha estat el procés d'obliteració del fossat. Aquest procés és complex i també es produeix en diferents fases i de manera diferent segons els trams. Els sondeigs realitzats als trams oest i nord-oest són prou clars. La presència de ceràmica campaniana A (formes Lamb. 25, 27 a-b, 27 Ba i 36) en els primers estrats d'obliteració del fons del fossat, encara que poc nombrosa, permet situar l'abandonament del fossat a finals del segle III o inicis del segle II aC, coincidint amb l'abandonament general de la ciutat. Un cas diferent és el de la zona sud-oest. En aquest espai, al sud de la porta 1, els estrats que reomplien el fons del fossat no varen aportar cap fragment de ceràmica campaniana, però sí material que a *grosso modo* es pot situar entre finals dels segle IV i l'últim quart del segle III aC. Per sobre d'aquests estrats, que s'havien acumulat amb una potència de gairebé 1 m, s'hi edificaren un seguit d'estances disposades en bateria i adossades a l'escarpa del fossat. Fins a l'actualitat s'han documentat 6 àmbits. Les edificacions varen ser construïdes amb parets amb sòcols de pedra de 40 cm d'amplada i elevacions amb toves. Disposaven de nombroses llars construïdes i lenticulars, tant als espais interiors com exteriors, així com també de dos forns metàl·l·lúrgics de petites dimensions. Aquestes estances tenien varies fases d'ocupació i tots els elements documentats evidencien una ocupació intensa del lloc amb activitats de tipus domèstic i artesanal. El material ceràmic recuperat en els nivells d'ús d'aquestes edificacions situa aquestes activitats dins el segle III aC. Per altra banda, cal tenir en compte que els estrats d'enderroc i de cobriment d'aquestes estructures sí que contenen ceràmica campaniana A (formes Lamb. 25 i 27 a-b) que permeten situar la fi d'aquestes estances a finals del segle III o inicis del segle II aC. El plom que presentem en aquest article fou localitzat a la unitat estratigràfica 41138 que correspon a la capa d'abandonament d'un d'aquests espais de l'interior del fossat (Fig. 2). Així doncs, el context cronològic en el qual es va trobar, tot i que no ens aporta cap informació sobre el possible ús o significació, sí que permet situar el moment final d'ús de l'objecte a les darreries del segle III o inicis del segle II aC, quan es va perdre o abandonar.

3. L'objecte

Aquest objecte té una forma irregular de 3,75 cm de llarg, 2,5 cm d'amplada en el lateral curt i 2,75 cm en el lateral llarg en la superfície escrita i pesa 65 grams. El gruix de l'objecte també és irregular, partint d'1,5 cm a la part inferior que va descendant gradualment fins a 1 mm a la part superior. La cara on es troba la inscripció és plana, mentre que l'altra cara és més irregular, tots els laterals presenten una forma arrodonida. La cara inscrita presenta un cop allargat recent a la part superior, compatible amb haver estat produït durant el procés d'excavació, però que no afecta a cap dels signes. També s'aprecia un impacte antic just al centre de la superfície escrita, que ha afectat superficialment els extrems de dos signes, sense acabar de fer-los desaparèixer del tot.

L'objecte ha estat restaurat al laboratori de conservació, restauració i documentació de la seu a Girona del Museu d'Arqueologia de Catalunya. La intervenció ha consistit en una neteja mecànica per eliminar els factors d'alteració i degradació de la peça.¹

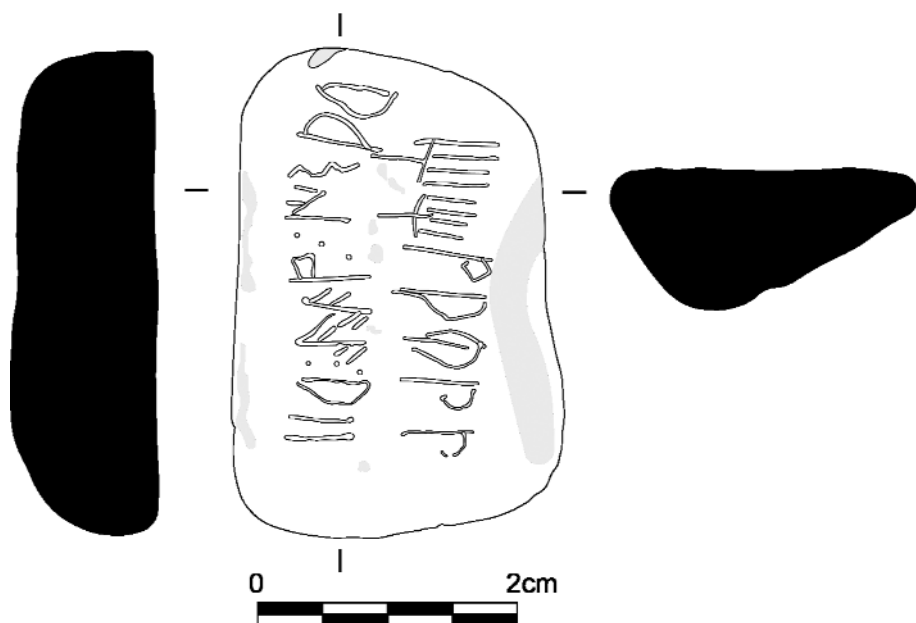

Fig. 3. Dibuix i secció de l'objecte.

1. La intervenció ha estat dirigida per Laura Lara, responsable del laboratori de restauració del MAC Girona.

Per la forma irregular de la part convexa (Fig. 3) i la forma plana de la cara amb la inscripció aquest objecte podria encaixar amb la tipologia de lingots plano-convexos (Morell 2009, 8.1.1.1)², tot i que amb unes dimensions molt més reduïdes que els que habitualment es documenten en derelictes i que poden superar els 50 cm de llarg. La relació entre tots ells és la seva forma que es deriva del mètode usat per generar-los, vessant el plom fos sobre un motlle còncav o directament en una cavitat feta al terra, com probablement sigui aquest cas, tenint en compte la irregularitat de la forma convexa. La categoria dels lingots plano-convexos engloba elements semimanufacturats, residus d'elaboració i rebuigs de fosa que faciliten la circulació i emmagatzematge del plom, tot i que la forma irregular d'aquest objecte i les seves reduïdes dimensions fan poc probable que fos un lingot de reserva. Tampoc s'aprecien marques que evidencin la seva explotació per extraure'n alguna porció.

L'objecte de plom sobre el que està realitzada aquesta inscripció tampoc respon a cap model conegut entre els que contenen inscripcions ibèriques: làmina, etiqueta, ponderal, monetiforme, lingot, glande, etc. Normalment quan es parla de ploms ibèrics es fa referència a les làmines rectangulars i primes de plom de dimensions molt variables, però que normalment apareixen enrotllades, que tenen com a únic objecte contenir un escrit i que ja superen el centenar. De menors dimensions i sense presentar evidències d'haver estat plegades són les petites làmines que probablement actuïn com a etiquetes: com la de La Balaguera (BDH CS.13.07) de 4 x 3,3 cm. Aquestes dues tipologies representen més del 90% dels objectes, mentre que la resta de tipologies representen el 10% restant. Seria el cas d'un penjoll o etiqueta amb un forat a la part superior, probablement de Lliria (Ferrer i Jané/Escrivà 2015) de 1,4 x 4 x 0,4 cm. De dimensions més grans, de 5,9 x 6,9 cm, però probablement amb funcionalitat similar, també amb forat, la de Badalona, on hi ha un doble segell (BDH B.41.05). També es coneixen alguns ploms d'estil monetiforme, com serien el del camp de les Lloses de Tona (BDH B.41.05). I alguns lingots informes de plom de grans dimensions (17 x 14,5 x 0,5 cm i 9,6 x 8 x 1 cm), com els dos del Puig Castellar (BDH B.40.02 i 03). També hi ha alguns ponderals, com el de forma piramidal de Plana Basarda (BDH CS.13.07). Una altra tipologia seria la dels projectils de fona de plom, glandes, de la que se'n coneixen un parell d'exemplars, un de procedència desconeguda que conté un esgrafiament en escriptura ibèrica sud-oriental (SP.00.08) de 43,5 gr i un altre suposadament del Pico de los Ajos (F.20.5) d'4,1 x 1,4 cm i 31 gr. Un altre objecte de plom de forma lleugerament circular i de funcionalitat desconeguda és el de La Granja d'Escarp (BDH L.05.01) de 3,4 x 3,5 x 0,75 cm.

4. La disposició del text

L'objecte conté a la cara plana superior una inscripció esgrafiada de 17 signes en escriptura ibèrica nord-oriental. La inscripció de l'objecte de plom d'Ullastret està formada per dues línies de text escrites d'esquerra a dreta com és habitual en es-

2. Agraïm a Núria Morell les informacions facilitades sobre aquesta tipologia de suports.

criptura ibèrica nord-oriental, però estan invertides 180° una respecte de l'altra. Tot i així, és probable que les dues línies configurin un sol text i que una de línies sigui continuació de l'altra. Aquesta disposició no és la més habitual, ja que normalment els textos que s'estructuren en més d'una línia, mantenen el sentit i la continuació de la línia següent se situa a sota del principi de l'anterior.

L'ordre de lectura de les dues línies no és clar. Tot i així, anomenem línia superior a la que queda en primera posició situant l'objecte recolzat sobre la superfície més ampla del revers, que de fet és la única que ho permet, ja que l'altra és massa curta i irregular per mantenir l'objecte en equilibri. En favor de que aquest sigui l'ordre en que es van escriure les dues línies està el fet que després dels dos signes **ti**, que mantenen una línia descendent, els signes següents fan un salt cap dalt que no sembla natural, podria ser que aquest salt estigués causat per evitar els signes del primer segment de la línia inferior, però no es pot considerar un indicatiu definitiu. Tant a l'esquerra, com a la dreta de la segona línia, com a la dreta de la primera, hi ha espai suficient disponible per haver-hi situat almenys un signe i en algun cas dos, per tant, probablement no hi ha cap element que estigui dividit entre les dues línies. La continuïtat només seria plausible entre l'element **isar** de la línia superior i el començament de la línia inferior, ja que sembla que els signes del fragment **isar** s'adeqüen a la corba de l'objecte, que podria ser interpretat com a indicatiu de que el text es prepara per donar la volta, però també podria ser degut simplement a que el text s'ajusta a l'espai disponible.

Els traços de la línia superior semblen haver estat realitzats amb més força, ja que han deixat una marca més profunda, mentre que els de la línia inferior semblen menys profunds. Potser fos degut a que l'objecte és més gruixut sota la primera línia, circumstància que permet treballar amb més comoditat. També podria ser degut a la forma de l'objecte, que fa que sigui la primera línia la que es pot traçar amb més facilitat amb la superfície orientada cap a l'escriba, mentre que la segona línia s'hauria d'haver traçar amb més dificultat, amb la superfície donant l'esquena a l'escriba.

La disposició d'aquest text seria similar a la que tenen alguns textos que segueixen la vora de la superfície on es troben, tot i que en el nostre cas no s'hauria usat cap dels laterals. Així seria el cas d'una inscripció rupestre d'Oceja (BDH PYP.07.0, Campmajó/Ferrer i Jané 2010, 257), tot i que a diferència de l'objecte de plom d'Ullastret, l'ordre de lectura de les línies seria de baix cap a dalt. També seria el cas de la làmina de plom ilergeta de procedència desconeguda (BDH L.00.11) i de forma incompleta, de la làmina de plom d'Olriols (BDH HU.03.01). Tot i que no acaba de donar la volta, el text exterior d'una de les làmines de plom atribuïdes a Tivissa, (BDH T.07.02), sí que aniria de dalt cap a baix. També el plom en escriptura sud-oriental de procedència desconeguda (BDH SP.01.07) presenta aquesta disposició de dalt a baix, però de dreta a esquerra, que acaba iniciant una espiral cap a dins. En tot cas, el més proper a l'objecte de plom d'Ullastret serien els textos de la cara 2 del plom A del Tos Pelat (BDH V.22.01; Burriel *et al.* 2011), amb dos fragments parcials d'abecedari, un a la vora superior i l'altra a la vora inferior, tot i que en l'ordre de lectura de les línies seria de baix cap a dalt. Un altre text que presenta una disposició similar és una altra de les làmines atribuïdes a Tivissa (BDH

T.07.01) en que els dos textos de tres línies cadascun estan invertits 180° un respecte de l'altre, però en aquest cas la presència de variants significativament diferents, permet pensar que es tracten de textos redactats per persones diferents, potser en moments diferents, tot i que el contingut i el fet que es respectin entre ells, els relaciona. Un dels pocs textos ibèrics que segueixen el sentit *boustrophedon* és el plom de Sant Just Desvern (C.17.1), que a diferència de l'estudiat en aquest treball, la segona línia no inverteix els signes 180° sinó que inverteix el sentit.

5. La inscripció

La lectura no presenta gaires dificultats (Fig. 4). A la primera línia, els dos primers traços inicialment podrien semblar part d'un signe **o2**³, però el possible traç interior era part de la brutícia que ha desaparegut després de la restauració, per tant es tracta de dos signes **ba1**. El segon és un signe **r3**, darrera del qual hi ha un clar separador de tres punts. Els dos signes següents són dos clars signes **ki5** complexos. El signe següent hauria de ser un signe **bi3** i no un **a3** ja que més endavant es documenta un **a4/5**, seguit d'un separador format per tres punts verticals. Tot i que existeix una modalitat d'escriptura ibèrica amb dualitats a les vocals i on coexistirien dues variants de la vocal **a** (Ferrer i Jané 2015c), no sembla que sigui el cas d'aquest text. Els quatre darrers signes són clars **i1**, **s7**, **a4/5** i **r3**.

A la segona línia, els dos primers signes són dos signes **ti7** de quatre traços, el tercer és un signe **bi3**, amb problemes similars al de la línia anterior per determinar si tanca o no contra el traç vertical i diferenciar-lo d'un **a3**. La presència a continuació d'un signe **a4/5** desfà l'equívoc. El cinquè és un signe **í7**, amb el traç interior que no travessa completament el cap i el cap realitzat amb dos traços independents que no acaben de tancar. Els dos darrers signes de la segona línia són dos signes **bi**, de l'estil **bi3**, però amb la presència d'un darrer tram d'estil **bi4**. Tot i que la forma dels quatre signes **bi** d'aquest text presenta certes diferències, en principi caldria atribuir-les a la dificultat de traçar la corba característica d'aquest signe. La part final de la corba del darrer signe **bi** de la primera línia presenta alguna erosió que podria fer dubtar de que fos un signe **i1**, però l'alternativa **bi** segueix essent la millor.

Tot i que no presenta cap dualitat explícita, la presència de les variants complexes de **ti7** i **ki4** és un sòlid indicatiu de que es tracta d'escriptura dual, ja que són variants exclusives de les inscripcions duals.

Per sota dels primers signes de la segona línia s'aprecien alguns traços lineals que no acaben de formar cap figura identificable. També en alguns dels signes, especialment un dels signes **ki5** els traços diagonals s'allarguen més enllà de la dimensió esperada, probablement per l'excés de força en traçar-los.

3. Si no s'indica el contrari, la classificació de signes usada és la d'Untermann (1999, 246).

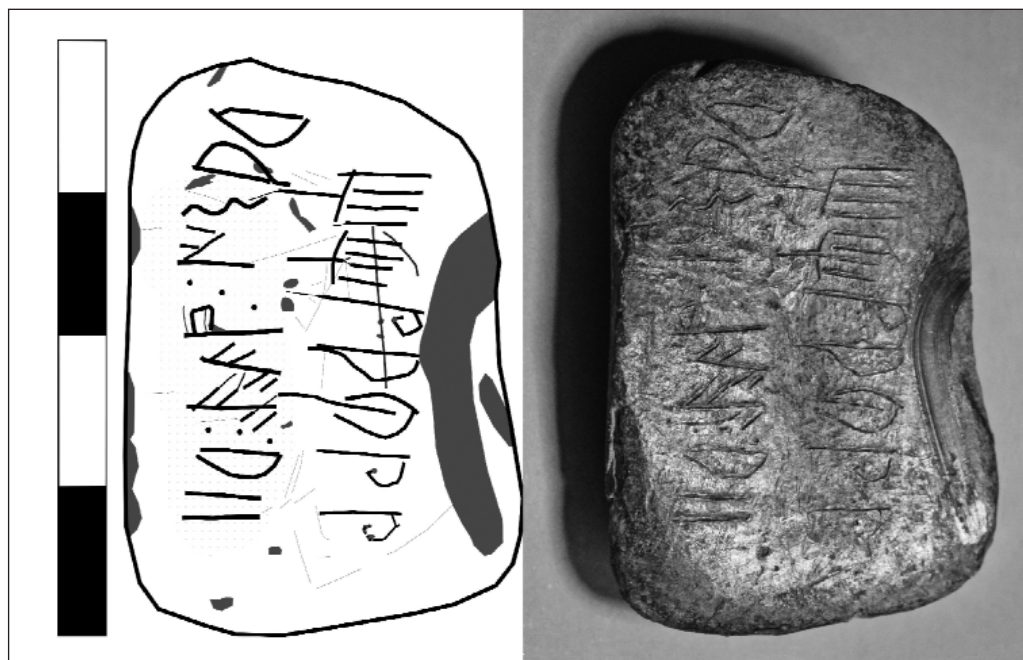

Fig. 4. Dibuix i fotografia de la inscripció.

Així doncs, l'alternativa primària de lectura seria **babar · kikibi · isar / titibiaərbibi**. Però no es pot descartar la lectura inversa de les línies, que seria **titi-biaərbibi / babar · kikibi · isar**. La segmentació en la primera lectura tindria dues opcions, marcada pels dos separadors, el salt de línia i pels elements que acaben per **bi** a la segona línia: **babar + kikibi + isar + titibi + aərbibi** (Fig. 5: 1). En la segona alternativa la segmentació seria **babar + kikibi + isar/titibi + aərbibi** (Fig. 5: 2), considerant que el salt de línia no actua com a separador. En canvi, la segona lectura només permet una segmentació: **titibi + aərbibi + babar + kikibi + isar** (Fig. 5: 3).

Fins i tot, podria avaluar-se la possibilitat de que es tractés de dues indicacions independents, on l'ordre no afectés la seva interpretació. La diferència en la força del traçat i l'absència de separadors a la primera línia podrien afavorir aquesta interpretació. En tot cas, les dues línies es distribueixen l'espai disponible de forma equitativa, de forma compatible amb haver estat planificades de forma conjunta. Només dos signes coincideixen en formar part de les dues línies el signe **a** i el signe **bi**. Els dos signes **a** presenten la mateixa forma, mentre que els signes **bi** són lleugerament diferents, cosa que també passa amb els signes **bi** de la primera línia, per tant no hauria de ser un fet significatiu. Així doncs, no hi ha cap justificació paleogràfica o de distribució del text que faci pensar en dues inscripcions independents.

Alternativa 1						Alternativa 2					Alternativa 3				
<i>babar</i>		:					<i>babar</i>			:	<i>titi</i>	<i>bi</i>			
<i>kiki</i>	<i>bi</i>	:	<i>is</i>	<i>ar</i>	<i>/</i>		<i>kiki</i>		<i>bi</i>	:	<i>arbi</i>	<i>bi</i>	<i>/</i>		
<i>titi</i>	<i>bi</i>					<i>is</i>	<i>ar/ti</i>	<i>ti</i>	<i>bi</i>		<i>babar</i>		:		
<i>arbi</i>	<i>bi</i>						<i>arbi</i>		<i>bi</i>		<i>kiki</i>	<i>bi</i>	:	<i>is</i>	<i>ar</i>

Fig. 5. Alternatives de segmentació del text.

6. Anàlisi del lèxic

El lèxic identificat és el següent:

babar: La seqüència **baba** és pràcticament inèdita, ja que totes les seves possibles ocurrences corresponen a inscripcions de lectura dubtosa, com seria el cas d'un dels ploms de Ruscino (BDH PYO.01.21), **tuskiteababakitakan**, que el propi dibuix publicat ja posa en dubte. També és el cas de dos esgrafiats de Múrcia, **babalka** (BDH MU.3.01) i **batibaba** (BDH MU-06.01), tots dos molt dubtosos. Evidentment queden excloses les parelles de barres verticals que s'integren en expressions metrològiques, que són molt freqüents.

Davant d'aquesta absència de paral·lels potser es poden considerar altres alternatives, com que de forma similar a les expressions llatines que combinen xifres amb altres elements lèxics, com per exemple *llvir*, hagués existit en ibèric un ús similar, de forma que l'expressió **babar** o **llr** tingués relació amb el numeral 2 (**II**), cosa que podria arribar lligar amb la interpretació de **bi** com a quantificador amb el valor 2 en tres dels altres elements d'aquest text. Tot i que tampoc hi ha cap altre text que doni suport a aquesta interpretació. En tot cas, el signe **r** final (Orduña 2006, 73) podria ser el morf característic dels substantius ibèrics, com **šalir**, **kutur**, **eñar**, etc., cosa que permetria proposar l'existència d'un element inicial **baba** o **II**, independentment del seu significat.

Alternativament, **babar** podria ser una variant del possible element **baibar** (Ferrer i Jané 2015b) que es podria individualitzar a **banbaibar** Si el primer element fos el freqüent **ban** (Ferrer i Jané 2006, Annex 5, amb bibliografia anterior). L'element **banbaibar** apareix en un esgrifat rupestre d'Oceja (BDH PYO.07.28), en un petit plom de la Granja d'Escarp (BDH L.05.01) i en una dracma d'imitació emporitana (Villaronga 1998, 130, 10-9). També podria tenir relació amb el text **baibaibar** de la tortera del Vilar de Valls (BDH T.03.04). La seva presència en una inscripció rupestre i la seva freqüència d'aparició ha fet que inclogués **banbaibar** entre els possibles candidats a teònims (Ferrer i Jané e.p.), hipòtesi que es podria estendre a **baibar** i ara potser a **babar**.

kikibi: La seqüència inicial **kiki** no es pot aïllar clarament en cap altre element. Aquesta seqüència apareix a l'element **oskikiiri** que es documenta dues vegades en una mateixa superfície d'una roca d'Oceja (BDH PYO.07.16), però és plausible pensar que es genera per coincidir un element acabat per **ki**, **oski**, amb un que comença per **ki**, **kiri**. La seqüència **kiki** apareix en d'altres segments, però no és clar si és un ele-

ment nuclear o es genera per contacte: seria el cas del segment **alíkikila** de la gerreta de La Joncosa (BDH B.11.01), dels segments **bantakigia** i **iakikinuře** (F.9.7) d'un dels ploms d'Orlell. I al segment **jikusíkiki** d'un dels ploms de Sagunt (F.11.31). El parell **kigi** apareix en diversos abecedaris duals (Ferrer i Jané 2013; 2014a; 2014b; 2015a), però clarament no és el context d'aquest text.

L'element **bi** no és clarament un formant antroponímic, però apareix en algun cas integrat en un possible antropònim o topònim, com seria el cas de **biurbi** en una llegenda del sud de França (BDH Mon.02). En la forma **bin** sí que es documenta amb certa freqüència com a formant antroponímic (Untermann 1990, n°40; Rodríguez Ramos 2014, n°47), pràcticament sempre com a segon formant, per exemple a **adin-bin** (B.1.16) o a **aurbim** (C.4.1). Alternativament a ser un element autònom, **bi** també podria actuar com la forma abreujada d'algun dels formants antroponímics més freqüents, com **biur** (Untermann, 1990, n°43; Rodríguez Ramos 2014, n°50) o **bilos** (Untermann 1990, n°39; Rodríguez Ramos 2014, n°45).

A més, **bi(n)** també és un dels possibles numerals ibèrics amb el valor de 2 (Orduña 2005; Ferrer i Jané 2009), que es documenta combinant amb **(a)bař** (10) per formar el valor 12, per exemple a **abařkebi** (C.0.2) y **bařbin** (F.9.7A, F.9.7B y C.21.6) i per tant també podria actuar com a quantificador. De fet, apareix amb certa freqüència actuant com a possible determinant/quantificador davant de possibles substantius del lèxic comú, com podria ser el cas de **baidesbi** (C.2.3) i **batibi** (C.2.3 i C.4.1) (Ferrer i Jané 2009, 454, nota 9). Si aquest fos el cas, **bi** podria estar quantificant un hipotètic concepte **kiki**, fins ara no documentat en un context similar.

Tampoc sembla gaire probable que a **kikibi** hi figuri un element **kibi**, ja que aquesta és una seqüència només documentada al segment **biřkibiderřeti** d'un dels ploms de Moixent (BDH V.17.05). On probablement es produeix per atzar, en combinar un element acabat per **ki**, amb un altre que comença per **bi**, com podria ser el cas de BALCIBIL (TS).

isar: L'element **isar** no té una bona explicació per si mateix. En canvi, per separat tant **is** com **ar** correspondrien a elements ja coneguts.

Pel que respecta al morf **ar**, aquest apareix majoritàriament en textos curts sobre objectes personals i sobre esteles darrera d'un antropònim i precedint freqüentment al morf **mi** (Ferrer i Jané 2006, Annex 6, amb bibliografia anterior). Aquest esquema s'interpreta genèricament com a marca de propietat i s'assimila funcionalment per la major part d'investigadors a la marca de genitiu (Ferrer i Jané 2006, Annex 1, amb bibliografia anterior).

De fet, una de les característiques de la partícula **is** és precisament la de combinar amb altres morfs que acompanyen als antropònims, com **e** o **ai** (fig. 6): **isai**, **ařikařbinisai** i **jařebinise**, tots del plom F.9.7 de la Punta d'Orlell (La Vall d'Uixó), de forma que sembla que estigui actuant en substitució de l'antropònim, per això se'l classifica com a pronom (Untermann 1990, 181). En un parell de casos també precedeix a **bin**: **isbinai** al plom de La Serreta (G.1.1) i **isbini** al plom de Balones (BDH A.03.01). L'element **isar** de l'objecte de plom d'Ullastret podria ser una combinació encara no documentada d'**is** amb un altre morf propi dels antropònims, el morf **ar**.

Referència	Objecte	Jaciment		bi(n)	is	bi(n)	Morf
F.9.7	Làmina de plom	Orlell	lare	bin	is		e
BDH Gl.15.65	Objecte de plom	Ullastret	kiki	bi :	is		ar
F.9.7	Làmina de plom	Orlell	afikař	bin	is		ai
F.9.7	Làmina de plom	Orlell			is		ai
BDH L.01.02	Làmina de plom	Monteró			is		ai[
G.1.1	Làmina de plom	La Serreta			is	bin	ai
BDH A.03.01	Làmina de plom	Balones			is	bin	i[

Fig. 6. Paral·lels per l'element is.

Al voltant de la partícula **is** s'hi documenta sovint, l'element **bin**, cosa que permetria establir un cert paral·lelisme entre el segment **arikařbinisai** d'un dels ploms de la tomba d'Orlell (F.9.7), amb la segona línia de l'objecte de plom d'Ullastret **kikibi: isar**, de forma que **kikibi** estaria en posició compatible amb **afikař**. Aquest element es repeteix diverses vegades en algunes inscripcions i recentment he considerat la possibilitat de que fos un teònim (Ferrer i Jané, e.p.).

El morf **is** també es documenta en contextos on sembla que podria actuar com a determinant (Rodríguez Ramos 2005, 53; Orduña 2006, 97 i 112) com seria el cas d'**iskutur** d'un dels ploms de Monteró (BDH L01.01). Altres possibles ocurrences d'**is** en posició inicial són **isbetařtiger** en una estela (F.11.3) de Sagunt, **isbatařis** en una altra estela (F.11.13) del mateix jaciment, **isřaletar** en una ceràmica pintada (F.17.6) de los Villares (Caudete de les Fuentes). En aquests exemples no sempre és clar si **is** s'integra a l'antropònim, o si precedeix a l'antropònim, o si precedeix a un substantiu del lèxic comú. **titibi**: Aquest element podria estar format pels components **titi** i **bi**. L'element **titi** apareix clarament en funció de formant antroponímic en un dels esgrafiats recentment publicats d'**ilerda, titibor** (Garcés/Sabaté 2017, 248). També podia ser la base del **titiř** d'un dels segells sobre un recipient d'*l'esso* (BDH L.18.03). Als esgrafiats de la Cerdanya també apareix en tres casos en dues superfícies a Oceja, **elařmřtitire** (BDH PYO.07.09) i dos segments de final poc clar, però que coincideixen a començar per **titimř** (BDH PYO.07.16).

isar/titibi: Si el segment **titibi** fos la continuació de la línia anterior, aleshores caldria considerar la possibilitat de que els dos segments anteriors en formessin un de sol, **isartitibi**, que permetria identificar com a element inicial la partícula **is**, que podria fer la mateixa funció que en els textos ja esmentats **isřaletar** (F.17.6) o **isbetařtiger** (F.11.3). A continuació es podria documentar l'element **arti**, identificat en un possible teònim de la Cerdanya **artiunan** (Campmajó/Ferrer i Jané 2010; Ferrer i Jané 2015b; e.p.). En aquesta segmentació, fallaria l'element final **tibi**, ja que no és gaire familiar, només el final **tibinke** de l'estela de Terrateig (BDH V08.01) el podria documentar. Alternativament, potser **ti** fos l'element que podria aparèixer entre d'altres (Rodríguez Ramos 2001, 15) a **kulestileis** (G.8.1) a una ceràmica de vernís negre del Benidorm, cosa que permetria seguir aïllant, l'element **bi** final de les altres alternatives de segmentació.

arbibí: Aquest element podria estar format pels components **arbi** (Untermann 1990, nº13; Rodríguez Ramos 2014, nº11) i **bi**. L'element **arbi** podria ser el que apareix a ARBISCAR, un dels pares d'un dels *Segienses* de la *Turma Salluitana* (TS = *CIL* I 709) i potser també a **arbiśar** en un pondus d'Oliete (BDH TE.05.08).

La probable repetició de **bi** en aquest text com a partícula final dels dos possibles onomàstics identificats **titibi** i **arbibí** no sembla un fet casual. Si els dos textos s'interpreten com a onomàstics potser podria tenir una explicació familiar. Podrien ser germans, com els *Segienses*, *Sosinadem* i *Sosimilvs* fills de *Sosinasae* (TS = *CIL* I 709), o pare i fill. També es podria tractar d'una indicació d'una sola persona que fes referència a la seva filiació, circumstància que encaixaria millor amb el fet de que no hi hagi cap separador entre ells.

En la hipòtesi quantitativa, on **bi** tindria el significat de 2, no sembla probable que s'estigui indicant una quantitat associada als personatges citats en primer lloc **titi**, **arbi**, ja que s'esperaria l'ús d'algun morf associat, com el morf **ka** (Ferrer i Jané 2006, Annex 11 amb bibliografia anterior). En aquesta hipòtesi, seria més plausible interpretar **titi**, **arbi** i potser **kiki** com a elements quantificats, és a dir, algun concepte comptable: cosa, animal o tipologia. En contra de la hipòtesi antropònica estaria el fet que **titi** i **arbi**, són dos formants molt poc freqüents. A més en aquesta cronologia s'esperarien antropònims bimembres.

7. Les parelles de signes repetitius

Crida l'atenció la presència de quatre parelles de signes repetits, circumstància força infreqüent i més tenint en compte que es tracta d'una inscripció molt curta, de només 17 signes, que fa difícil pensar que sigui fruit de l'atzar. Tres de les repeticions es produeixen en el primer signe d'un segment, **babar**, **titibi** i **kikibi**, mentre que la quarta es produeix en el signe final del segment, **arbibí**. Si el signe **bi** d'aquest darrer segment fos el mateix que es repeteix al final dels dos segments anteriors, aquest darrer doblet podria produir-se per contacte i no tenir relació amb els anteriors. En tot cas, la quota d'atzar quedaria coberta amb aquesta parella i caldria cercar una explicació conjunta pels altres tres doblets.

Tot i així, dins de la seva raresa, tant **titi** com **kiki** són els dos doblets més freqüents, amb una desena de casos el primer i mitja dotzena el segon. En canvi, per **bibi** aquest seria el primer text on es documentaria. També seria el cas del doblet **baba**, ja que totes les seves possibles aparicions corresponen a inscripcions de lectura dubtosa, com seria el cas d'un dels ploms de *Ruscino* (BDH PYO.01.21) i en un parell d'esgrafiats de Múrcia (BDH MU.3.01 i BDH MU-06.01).

El context que genera més parelles de signes sil·làbics repetits són els abecedaris duals (Ferrer i Jané 2013; 2014a; 2014b; 2015a), però en aquest cas, la parella sempre segueix la mateixa regla, primer apareix el signe complex i després el simple: **kigi**, **tidi**, etc. No seria el cas de la darrera inscripció d'Ullastret, on clarament els dos signes **ti** i els dos signes **ki** són complexos. Els signes labials no formen part del sistema dual ibèric, ja que la llengua ibèrica només disposa d'una labial, la sonora /b/.

Un altre context que genera repeticions són les expressions metrològiques, on alguns signes apareixen repetits tantes vegades com sumen a l'expressió. Però l'únic signe sil·làbic que apareix repetit és el signe de la unitat, normalment una barra vertical, que en ibèric coincideix amb el signe **ba**. Altres signes sil·làbics representen diferents unitats de mesura, com seria el cas tant de **ki**, al sistema metrològic format pels signes **a**, **o** i **ki**, que representa la quantitat més petita, com de **ti**, que apareix a les expressions metrològiques de les àmfores de Vieille-Toulouse, però cap dels dos són repetitius, ja que es quantifiquen amb les unitats i alguns altres signes auxiliars (Ferrer i Jané *et al.* 2015, 18).

A vegades, la repetició de signes està causada per l'atzar que uneix un element que acaba per un sil·labograma, amb un segon element que comença pel mateix signe, com podria ser el cas d'**añanko** i **kolo** (BDH B.31.06) en un plat de Sant Boi o **ulditikan** a un dels ploms d'Empúries (BDH Gl.10.11). Tot i que normalment en aquest cas un dels dos signes repetits acaba essent eliminat, ja que per simplificació la llengua els unifica. Seria el cas del magistrat saguntí **balkakaltur** que en altres emissions (BDH Mon A.33) ja apareix com **balkaltur**. En canvi l'antropònim **urkekefe** del plom de Castelló (F.6.1) conserva els dos elements. Tot i que en ambdós casos hi ha indicis de que els dos sons no eren iguals **balke** / **galdur** i **urke** / **gefe** (Ferrer i Jané 2017a). També podria ser el cas de **teitatar** en un plat de La Cabañeta (BDH Z.11.11), format per **teita** i per **tar**.

En d'altres casos la repetició apareix dins d'algun element nuclear, com seria el cas de **titi**, que apareix almenys en un cas en funció de formant antroponímic a **titibor** en un dels esgrafiats de Lleida (Garcés i Sabaté 2017, 248). El mateix cas seria el del formant **tetel**, documentat a **biurtetel** en un parell de pondus d'Azaila (E.375 i E.1.376) i també en llatí *Vrchateteli* (CIL II, 2967).

Potser també seria el cas a un dels segells, **titiś**, del recipient d'lesso (BDH L.18.03), que apareix conjuntament amb un altre que posa **totoś**. Tot i les similituds entre els dos textos, aquest darrer segell és de mida i estil diferent del primer (Garcés/Sabaté 2017, 249, nota 14) i no presenta cap erosió aparent. A més, seria estrany que si l'objectiu era repetir el mateix text s'usés un segell diferent. De confirmar-se la lectura **totoś**, la presència de dos doblats seria encara més sorprenent que la del propi objecte de plom d'Ullastret, ja que el text encara és més curt.

Altres repeticions tenen explicacions específiques, com la dels cinc signes **be** a una inscripció pintada de Llíria (F.13.3), **elbebebebebe**, que podria ser una onomatopeia imitant el renill del cavall, ja que apareix sortint de la boca del cavall.

En una primera impressió, podria ser significatiu que les repeticions de signes sil·làbics semblin concentrar-se en textos propicis als continguts votius, com seria la gerreta de La Joncosa (BDH B.11.01), **alidikila** i **karasatiti**. També seria el cas dels ploms d'Orlell: **kogor** i **adinmlirtuturane** (F.9.5) i **bantakigia** i **iakikinuře** (F.9.7). Tot i així, tant els ploms d'Orlell, com la gerreta de La Joncosa estan entre els textos més llargs, per tant que un fenomen en general poc freqüent hi destaquí és fins a cert punt esperable.

Un cas apart és el de les inscripcions rupestres de La Cerdanya, ja que no acostumen a ser gaire llargues i tot i així, el nombre de doblats es destacable. És el cas d'una mateixa superfície a la roca Gassiot d'Oceja: dos **oskikiři** (BDH PYO.07.16) i dos **ttimrı** (BDH PYO.07.16). Mentre que també a Oceja a la mateixa superfície de roca Clement hi ha un **elaıımtitire** (BDH PYO.07.09) i l text **orabebetikibelsir**

(PYO.07.04) de segmentació poc clara. Nombre que augmentaria en ambdós casos si tinguéssim en compte els tres dobles del signe **m̃**. Tot i així, els **titi** podrien ser l'element nuclear ja identificat i **oskikiŋi** el producte d'un element acabat per **ki** que combina amb un altre que comença per **ki**.

També crida l'atenció el cas de **tatar** que es podria documentar en una ceràmica d'Ensérune amb una variant complexa i una de supercomplexa (Ferrer i Jané 2017a): **tafar** (B.1.26), mentre que la resta del text podria ser estrictament un antropònim, probablement **lakudeŋ** (Moncunill 2016, 88), seguit dels mors **ar** i **m̃i**. Una casuística similar amb canvi de vibrant es podria reproduir al text **tafarba** en una ceràmica d'Ullastret (C.2.18), amb dues variants complexes de **ta** seguides. Un tercer cas similar seria el de **tadar**, que es documenta en un recent esgrafiat que no havia estat recollit a MLH i que està realitzat sobre la ceràmica pintada de Lliria F.13. (López 2016, 217), amb la primera variant simple i la segona complexa. També hi ha un esgrafiat sobre una àmfora d'Azaila (E.1.314) on es repetiria el signe **ta** simple: **tatako**+

Altres repeticions són menys clares de categoritzar: **bidedean** al plom del Castellet de Bernabé, **bidedenedes** al plom del Cigarralejo (G.13.1), que podrien encaixar com a formes verbals (Ferrer i Jané 2006, Annex 13, amb bibliografia anterior). La del signe **ki** al segment **]ikusikiki** d'un dels ploms de Sagunt (F.11.31). O la de dos signes **de** al final d'una inscripció pintada de Lliria (F.3.4) mig esborrada. També el signe **ka** es repeteix un parell de vegades en dos esgrafiats molt curts d'Ensérune: **]kaka** (B.1.138) i **]kaka[** (B.1.197). Una altra combinació entre variants simples i complexes és el segment **beŋisetidia[-]** d'un dels ploms d'Empúries (BDH Gl.10.11).

A la taula següent (fig. 7) s'indiquen els textos que contenen almenys dos dobles, tot i que en el cas de les dues rupestres no és segur de que es tracti d'un text unitari.

Ref.	Tipus	Jaciment	nº d	n. s	titi	kiki	Altres
BDH Gl.15.65	objecte de plom	Ullastret	4	17	<i>titibi</i>	<i>kikibi</i>	<i>ar̃ibi / babar</i>
Roca Gassiot BDH PYO.07.16	rupestre	Oceja	4	62	<i>ttĩm̃... ttĩm̃...</i>	<i>oskikiŋi oskikiŋi</i>	
BDH L.18.03	ceràmica	Guissona	2	6	<i>titiś</i>		<i>totoś</i>
Roca Clement BDH PYO.07.04-12	rupestre	Oceja	2	82	<i>elam̃titire</i>		<i>or̃abebeti kibelsir</i>
BDH Gl.10.11	làmina de plom	L'Escala	2	241	<i>ulditikan / beŋisetidia[-]</i>		
F.9.5	làmina de plom	La Vall d'Uixó	2	272			<i>kogor / adiñlir tuturane</i>
BDH B.11.01	ceràmica grisa	Jorba	2	347	<i>karasatiti</i>	<i>alidikila</i>	
F.9.7	plom	La Vall d'Uixó	2	382		<i>bantakigia / iakikinufe</i>	

Fig. 7. Textos amb més parelles de signes repetits.

8. Conclusions

En primer lloc cal destacar que el petit objecte de plom aparegut al fossat del Puig de Sant Andreu és una tipologia d'objecte que no té paral·lels ni dins del corpus d'inscripcions ibèriques ni tampoc fora. Les més properes, per les seves dimensions i gruix, serien els pesos de balança i les bales de fona, però la seva forma irregular el distancia d'aquestes tipologies.

Desgraciadament, amb la inscripció passa una cosa similar, ja que el text no respon a cap estructura coneguda, ni tampoc permet identificar elements gaire coneguts, ni tant sols antropònims clars i a més tampoc és segur l'ordre de lectura de les dues línies i la seva segmentació. Encara que alguns detalls en la distribució dels signes fan preferible una de les alternatives, respecte de les altres.

Segmentació primària				
<i>babar</i>	:			
<i>kiki</i>	<i>bi</i>	:	<i>is</i>	<i>ar</i> /
<i>titi</i>	<i>bi</i>			
<i>arbi</i>	<i>bi</i>			

Fig. 8. Segmentació primària del text.

Tampoc el context arqueològic és una ajuda en aquest cas, ja que el plom va aparèixer en el transcurs de les excavacions del fossat en un dels estrats de colmatació del mateix.

Respecte de la seva funció, la posició capgirada 180° de les dues línies seria més pròpia d'un text cultual, potser votiu, sagrat o màgic, que no d'una inscripció pràctica, com podrien ser les inscripcions de propietat, de producció o les de comptabilitat.

En tot cas, el que crida més l'atenció en aquesta inscripció és la presència de quatre doblats de signes, especialment en ser un text relativament curt de només 17 signes, **baba**, **kiki**, **titi**, i **bibi**, fet molt poc freqüent, de forma que seria el primer text unitari on se'n documentarien quatre. En primer lloc cal descartar que els doblats fossin causats per alguna indicació metrològica o algun tipus de forma d'abecedari dual, ja que el text d'Ullastret no encaixa amb el que sabem d'aquest tipus d'inscripcions. En canvi, tant la presència de doblats en elements nuclears, com **titi** o **tetel**, com la coincidència del mateix signe com a fi i principi d'element consecutius, com **urkekeie** i **balkakaltur**, està clarament documentada. Per tant, l'ús de doblats sil·làbics, especialment en els textos més llargs, podria estar causada estrictament per l'atzar. Tot i així, encara que analitzats per separat, cadascun d'ells podria tenir una explicació diferent, la seva coincidència en un text tant curt és tan poc probable, que es fa difícil acceptar que no tinguin una explicació conjunta i relacionada amb el plausible contingut cultual del text.

Tot i les dificultats d'interpretació del text, la segona línia és la que conté els elements que més probablement podrien contenir noms de persona, ja que les seqüències **titi**, **arbi** sense ser les més habituals, encaixarien com a formants antropònims, com seria el cas de **titiboí**, **arbiisar** i *Arbiscar*. També l'element **bi** final que acompanya als anteriors, **titibi**, **arbibí** i als que es podria afegir **kikibi**, s'integra a vegades com a formant onomàstic per si mateix, a **biurbi** per exemple, però també podria ser la forma abreujada d'algun dels formants més freqüents, com **bilos** o **biur**. En tot cas, el fet que no hi hagi cap separador entre els dos possibles antropònims podria estar indicant que cal interpretar la seqüència com un sol antropònim, on potser el segon component, **arbibí**, fos la filiació del primer, **titibi**. Tot i així, seria estrany que els tres onomàstics tinguessin el mateix element final per casualitat i si es tractés de noms de persona, caldria pensar en algun tipus de relació familiar entre ells.

L'element **isar** podria estar documentant una nova forma del paradigma d'**is**, com **ise** i **isai**, element plausiblement pronominal que en combinar per primera vegada amb el morf **ar** podria estar documentant la forma del genitiu.

Pel que respecta a **babar**, potser podria estar relacionat amb el **baibar** que es desprèn del parell **baibaibar** / **banbaibar** que per la seva alta freqüència d'aparició, un cop el primer i tres el segon, i l'ús d'aquest en una inscripció rupestre d'Oceja de probable funció votiva, podria encaixar com a denominació de divinitat. Tot i que el paral·lel és menys clar, potser **kikibi** tingués relació amb **oskikiñi** que apareix un parell de cops en una altra inscripció rupestre d'Oceja.

En conclusió, la primera línia **babar · kikibi · isar** sembla propensa a contenir alguna referència cultural, potser divinitat i/o fórmula votiva, mentre que la segona línia sembla la més propensa a contenir el nom de la persona o persones implicades en el culte, **titibi** i **arbibí**.

Bibliografia

- BDHesp-Mon = ESTARÁN, M. J., BELTRÁN, F. 2015, Banco de datos Hesperia de lenguas paleohispánicas. II Numismática Paleohispánica. http://hesperia.ucm.es/consulta_hesperia/numismatica/acceso_numismatica.php.
- BURRIEL, J. M., MATA, C., FERRER I JANÉ, J., RUIZ, A. L., VELAZA, J., PEIRÓ, M.A., ROLDÁN, C., MURCIA, S., DOMÉNECH, A. 2011, El plomo escrito del Tos Pelat (Moncada, Valencia), *Palaeohispanica* 11, 191-224.
- CAMPMAJO, P., FERRER I JANÉ, J. 2010, Le nouveau corpus d'inscriptions ibériques rupestres de la Cerdagne (1): premiers résultats, in Beltrán, F., García, J. L., Jordán, C., Luján, E. R., Velaza, J. (eds.), *Serta Palaeohispanica in honorem Javier de Hoz*, *Palaeohispanica* 10, 249-274.
- CODINA, F., GARCIA, E., PRADO, G. de, SALA, R., TAMBA, R. 2016, Les intervencions de prospecció geofísica i excavació arqueològica vinculades al projecte de restauració de la muralla del Puig de Sant Andreu (Ullastret), in *Tretzenes Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona (Banyoles, 10 i 11 de juny de 2016)*, Girona, 99-109.
- CODINA, F., MARTIN, A., PLANA, R., PRADO G. de 2014, Intervencions arqueològiques al conjunt ibèric d'Ullastret (Baix Empordà) durant el bienni 2012-2013, in *Dotze-*

nes Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona (Besalú, 13 i 14 de juny de 2014), Girona, 115-125.

CODINA, F., PRADO, G. de 2018, Sondeigs arqueològics al fossat del Puig de Sant Andreu (Ullastret, Baix Empordà), in *Catorzenes Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona (Caldes de Malavella, 1 i 2 de juny de 2018)*, Girona, 115-121.

FERRER I JANÉ, J. 2005, Novetats sobre el sistema dual de diferenciació gràfica de les oclusives, in Beltrán, F., Jordán, C., Velaza, J. (eds.), *Acta Palaeohispanica IX: Actas del IX coloquio sobre lenguas y culturas paleohispánicas (Barcelona, 20-24 de octubre de 2004)* [= *PalHisp* 5], Zaragoza, 957-982.

FERRER I JANÉ, J. 2006, Nova lectura de la inscripció ibèrica de La Joncosa, *Veleia*, 23, 127-167.

FERRER I JANÉ, J. 2009, El sistema de numerales ibèric: avances en su conocimiento, in Beltrán, F., D'Encarnação, J., Guerra, A., Jordán, C. (eds.), *Acta Palaeohispanica X: Actas do X Colóquio internacional sobre Línguas e Culturas Paleo-hispânicas (Lisboa, 26-28 de Fevereiro de 2009)* [= *PalHisp* 9], Zaragoza, 451-479.

FERRER I JANÉ, J. 2013, Deux alphabets ibères duals rupestres de Cerdagne, *Sources – Les cahiers de l'Âne Rouge* 1, 9-18.

FERRER I JANÉ, J. 2014a, Deux nouveaux alphabets ibères rupestres de Cerdagne, *Sources – Les cahiers de l'Âne Rouge* 2, 11-20.

FERRER I JANÉ, J. 2014b, Ibèric **kutu** i els abecedaris ibèrics, *Veleia* 30, 227-259.

FERRER I JANÉ, J. 2015a, L'escriptura ibèrica a la Cerdanya: els abecedaris rupestres, *ERA Revista Cerdana de Recerca* 1, 37-48.

FERRER I JANÉ, J. 2015b, Le nouveau corpus d'inscriptions ibériques rupestres de la Cerdagne (2) : deuxième parution, *Sources – Les cahiers de l'Âne Rouge* 3, 7-22.

FERRER I JANÉ, J. 2015c, Las dualidades secundarias de la escritura ibérica nororiental, *ELEA* 14, 309-364.

FERRER I JANÉ, J. 2017a, El origen dual de las escrituras paleohispánicas: un nuevo modelo genealógico, *Palaeohispanica* 17, 55-94.

FERRER I JANÉ, J. 2017b, Le nouveau corpus d'inscriptions ibériques rupestres de la Cerdagne (3): cinq inscriptions inédites", *Sources – Les cahiers de l'Âne Rouge* 5, 17-21.

FERRER I JANÉ, J. e.p., A la recerca dels teònims ibèrics. A propòsit d'una nova lectura d'una inscripció ibèrica rupestre d'Oceja (Cerdanya).

FERRER I JANÉ, J., ESCRIVÀ, V. 2015, Tres nuevas inscripciones ibéricas del Museo Arqueológico de Liria, *Palaeohispanica* 15, 143-159.

FERRER I JANÉ, J., MONCUNILL, N., VELAZA, J. 2015, Towards a systematization of Palaeohispanic scripts in Unicode: synthesising multiple transcription hypotheses into two consensus encodings, *Palaeohispanica* 15, 13-55.

GARCÉS, I., SABATÉ, V. 2017, Nous esgrafiats ibèrics i llatins d'Ilerda (Lleida), *Revista d'Arqueologia de Ponent* 27, 237-265.

LÓPEZ FERNÁNDEZ, A. 2016, La epigrafía de Liria: revisión paleográfica de algunas inscripciones, *Palaeohispanica* 16, 183-246.

MONCUNILL, N. 2016, Novecientos antropónimos ibéricos, *Palaeohispanica* 16, 81-94.

MORELL, N. 2009, La metal·lúrgia del plom durant el període ibèric: treball i ús del plom entre els ibers del nord, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili [tesi doctoral].

- ORDUÑA, E. 2005, Sobre algunos posibles numerales en textos ibéricos, *in* Beltrán, F., Jordán, C., Velaza, J. (eds.), *Acta Palaeohispanica IX: Actas del IX coloquio sobre lenguas y culturas paleohispánicas* (Barcelona, 20-24 de octubre de 2004) [= *PalHispanica* 5], Zaragoza, 491-505.
- ORDUÑA, E. 2006, *Segmentación de textos ibéricos y distribución de los segmentos*, tesis doctoral.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. 2001, Aspectos de la morfología de los formantes segundos de los compuestos de tipo onomástico en la lengua íbera, *Faventia* 23.1, 7-19.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. 2005, Introducció a l'estudi de les inscripcions ibèriques, *Revista de la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica* 1, 13-144.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. 2014, Nuevo Índice Crítico de formantes de compuestos de tipo onomástico íberos, *ArqueoWeb* 15, 81-238.
- UNTERMANN, J. 1980, *Monumenta Linguarum Hispanicarum Band II. Die iberischen Inschriften aus Sudfrankreich*, Wiesbaden, Ludwig Reichert Verlag.
- UNTERMANN, J. 1990, *Monumenta Linguarum Hispanicarum Band III. Die iberischen Inschriften aus Spanien*, Wiesbaden, Ludwig Reichert Verlag.
- VILLARONGA, L. 1998, *Les dracmes ibèriques i llurs divisors*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Institut d'Estudis Catalans, Complements d'acta numismàtica 3.

Autors

Joan Ferrer i Jané

Grup LITTERA

Universitat de Barcelona

Montalegre 6-8, 08001 Barcelona

Corresponding author: joan.ferrer.i.jane@gmail.com

Ferran Codina

Col·laborador del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Ullastret

Afores, s/n. Puig de Sant Andreu, 17114 Ullastret

fcodinafalgas@gmail.com

Gabriel de Prado

Museu d'Arqueologia de Catalunya-Ullastret

Afores, s/n. Puig de Sant Andreu, 17114 Ullastret

gdeprado@gencat.cat